פידעל. ס'רוישט דער צוג. ניט צו הערען איהרע קלאַנגען. איך זעה איהר פּנים, איך זעה איהרע אויגען, איך זעה איהר רעכטע האַנט בעוועגענדיג דעם בוינגען און די פינגער פון דער לינקער, וואָס ציטערען אויף די סטרונעס...

זיי געבענשט דאָרט אָהן א סוף, דו שעהן, ליעב מיידעל, מיט דיין שפּילען אין גרויסען בין-השמשות, אין פייערדיגען בין־השמשות, אין דער וויסטע, ביי די ברעגעס פון דעם טייך קאָלאָראַדאָ!...

קאַליפאָרניא

דער שטילער ים וואַשט דעם זוים פון קאַלי־פאָרניא, ס'הארץ פון דער גאָלדענער וועסט. קאַליפאָרניא איז אזוי ווייט פון ניו יאָרק, אזוי ווייט... ניט קוקענדיג, וואָס בלויז פינף מעת-לעת נעהמט מיט'ן באַהן צו קומען אהער. ס'איז א סך ווייטער ווי פון ניו יאָרק קיין לאָנדאָן און דער וועג איז פיעל שווערער אהער כאָטש מיט דער יבשה דערקלייבט מען זיך קיין קאַליפאָרניא.

דעם נאָמען גאָלדענע וועסט האָט קאַליפאָר־ניא בעקומען אין יאָהר טויזענד אכט הונדערט אכט־און-פערציג. יעמאָלט ווען א מענש מיט'ן נאָמען סוטער און נאָך א מענש מיט'ן נאָמען מאַרשאַל, וועלענדיג בויען עפּעס א מיהל ביי א טייכעל, אין צפון זייט פון קאַליפאָרניא האָבען זיי פּלוצלונג גאָלדענע זעמדעלעך בעמערקט אויפ'ן גרונט פון קלאָרען וואַסער.

— גאָלד!

פון זייער הארצען האָט זיך דער כשוף-וואָרט ארויסגעריסען מיט אזא כח, אזש פון עק וועלט ביז עק וועלט האָט זיך דער אבקלאַנג צוטראָגען. און פון וואַנען האָט מען זיך אהער ניט גע־צויגען? פון כינא און יאַפּאַן דורכ'ן שטילען ים, און פון די ברעגעס

פון אטלאַנטיק דורך די קאָלאָראַדאָ'ר בערג, דורך די מדבריות פון יוטא און אריזאָנא האָט מען זיך צו פוס און אין בוידען געצויגען. מען איז געלאָפען פון אַלע עקען אייראָפּאַ און פון אַלע אמעריקא'ס ווינקעלעך. אפשר נאָך איצטער קען מען געפינען דאָ און דאָרטען, אין די מדבריות, ביינער פון אָט יענע בראַווע מענשען, גליק־זוכערס.

יאָ, אַמאָל, נאָר אַמאָל איז עס געשעהען מיט ניין־און־זעכציג יאָהר צוריק. דאָ אין לאַנד איז ניין־און־זעכציג יאָהר שוין ה י ס־ ט אָ ר י ע. און וויכטיגע היסטאָריע. וואָרים בלויז א צוואַנציג מיליאָן איינוואוינער האָבען יעמאָלט די פעראייניגטע שטאַטען פערמאָגט. און, אז שפּעטער מיט איין־און־צוואַנציג יאָהר האָט מען די ערשטע אייזענבאַהן־ליניע דורך דער לענג פון לאַנד דורכגע־פיהרט, פון אטלאַנטיק ביז צום פּאַסיפיק, האָט מען דעם לעצטען משוואַק אין שוועל פון רעלס אריינגעשלאָגען — א ג י ל ד ע ר־ נ ע ם. מיט דעם פערזיגעלט און פעראייביגט דעם נאָמען פון קאַליפאָרניאַ:

די גאָלדענע וועסט.

ביי היינטיגע צייטען שטראָמט ניט דער עולם אַזוי שטאַרק קיין קאַליפאָרניאַ דאָ זיך צו בעזעצען. דער גרעסטער עולם קומט אהער צו פערברענגען ביי די ברעגעס פון שטילען ים. אין צאָהל פון מענשען איז קאַליפאָרניאַ ניט דער גרעסטער שטאַט פערמאָגט ביי א דריי מיליאָן איינוואוינער. אפשר גראָבט מען דאָרט גאָלד אין צפון זייט פון קאַליפאָרניאַ, אָבער ניט דערפאַר פערדיענט קאַ־ליפאָרניאַ צו הייסען — די גאָלדענע וועסט.

די קינדער פון לאַנד ווען זיי זעהען קאַליפאָרניע אין חלום איז עס ניט דער קלאַנג פון גאָלד אין דעם שולדיג. זיי חלום'ען פון דער גאָלדענער וועסט און אין חלום זעהען זיי גאָלדענע אפּעלסינען, וואָס שיינען ארויס פון צווישען גרויסע בלעטערדיגע צווייגען; פון צווישען מיעה־גרינע און זאַנפטיג־גרינע קאָלירען ארויס. ס'איז נאָר אַנאַנדער מין גאָלד. ס'איז נאָר אַנאַנדער מין חלום פאַר די

וואָס וואוינען ביי די ברעגעס פון ברוגז'ען אטלאנטיק און ס'איז א שעהנע װירקליכקייט פאר די וואָס האָבען זיך אריבערגעקליבען די קאָלאָראדאָ-בערג דורכגעשניטען מדבריות און געקומען אהער צום פרוכטבארען פּאַס לאנד, וואָס ציהט זיך ביים ראנד פון שטילען ים, וואָס באָדט זיך די גרעסטע טייל פון יאָהר אין זונען-שטראהלען.

אין יענע צייטען, ווען מען האָט אין קאליפאָרניא גאָלד ענט־דעקט, איז די געגענד נאָך געווען וויסט. ביז צום ים איז דער מדבר פערלאָפען. א סך-הכל פון פופצען מיליאָן דאלאר האָבען די פעראייניגטע שטאַטען בעצאָהלט אין יענער צייט מעקסיקא פאר קאליפאָרניא און בעקומען נאָך א צולאג דעם שטאַט ניו מעקסיקא. אפילו נאָך היינט איז דער גרעסטער טייל פון קאליפאָרניא, וואָס צו מזרח זייט וויסט. שטיין און זאמד ווי אין אריזאָנא. און דאָך האָט די וועלט א בעגריף פון קאליפאָרניא ווי פון דעם שעהנסטען זאַטסטען ווינקעל אויף גאָט'ס ערד, א גן־עדן אויף דער ערד וואו אלץ בליהט, אלץ איז גרין און צוואוואקסען. ס'איז אָבער ניט אינ־גאנצען אמת.

זומער געהען דאָ קיין רעגענס ניט. זומער איז אלץ אויסגע־טריקענט, אויסגעברענט — אויסער דאָרט וואו דער מענש האָט זיין מיה צוגעלעגט. און ס'איז אזוי הארציג צו טראכטען, אז ווען ניט דער מענש און זיין גוטער ווילען, זיין שעהנער פערלאנג, וואָלט נאָך איצטער קאליפאָרניא געווען אזוי וויסט ווי אריזאָנא; און דער רייזענדער וואָלט דאָ בעגעגענט זאמד און שטיין און אפשר וואו־ניט־וואו א מענשען מיט א פערמדען פייער אין די אויגען, וואָס זיין נשמה איז איבערגעגעבען געוואָרען צום טייוועל, וואָס ווערט גענערט אונטער דר'ערד מיט'ן שטויב פון גאָלד. און די אפּעלסי־נען און ציטרינען־בוימער דאָ רופען אין הארצען ארויס א גאנץ אנדערען געפיהל ווי די פרוכט־גערטנער אין דער אלטער היים.

ביי אונז, אין דער אלטער וועלט, ספּעציעל אין רוסלאנד, אז מיר טראכטען אונזערע שעהנע געדאנקען וועגען פעלד און פויער

— קומען אונז אנטקעגען ווייץ און קאָרען-פעלדער, וואָס ערב ווינטער האָט מען געדאַרפט אַקערען און זייען, און ווינטער ציטערען, אז פון פראָסט זאָל חלילה ניט די זריעה אויספרירען; אין פריהלינג — וואַרטען, אז דער שניי זאָל זיך שוין צושמעלצען און לאָזען דעם גרינעם גראָז אביסעל זיך אויסגלייכען; און זומער וואַרטען, אז דער רעגען זאָל קומען אין צייט, און דערנאָך אזוי פיעל פּראַצע, אזוי פיעל פּראַצע ביז מען דערלעבט שוין די תבואה צו האָבען אין זאַשעק אדער אין זעקלעך פערבונדען — ביז מען איז שוין זוכה צו עסען ברויט פון נייעם קאָרען... אין פרוכט-גערטנער, אדער אין ס ע ד ע ר ווי מען רופט זיי ביי אונז, האָט מען קיין פּראַצע ניט אריינגעלעגט. זיי האָט א י מ י צ ע ר געפלאַנצט. א זיידע אדער אן עלטער־זיידע. און פאַר'ן יורש איז בלויז געבליבען צו היטען, אז דער צאַם זאָל זיין ניט צובראָכען; קיין גנבים זאָלען ניט קריכען ביינאכט טרייסלען די עפּעל פון די בוימער. ס'איבעריגע האָט ער איבערגעגעבען אין די הענט פון פריהלינג, אין רשות פון זומער. זיי האָבען די ארבייט אָבגעטהאָן. גאָר זעלטען האָט מען געקענט זעהען ביי אימיצען אין סאָד א בוים אבגעקאָלכט ביז צו די צווייגען — א שמירה פאַר בייזע ווערים.

אנדערש אָבער אין קאַליפאָרניע, וואו רעגענס גיסען בלויז אין ווינטער און מען בעדאַרף, אז אַלץ זאָל גרינען און בליהען א קיילעכדיגען יאָהר לאַנג. ס'איז צו קומען און צו זעהן מיט וואָס פאַר א צערטליכקייט מען געהט אום ארום די חנ'עוודיגע אפּעלסינען-בוימלעך, וואָס שטענדיג בלייבען זיי יונג און שיינענדיג; זעהען שטענדיג אויס ווי ע ר ש ט ל י נ ג ס; ווי ערשט דעם ערשטען יאָהר האָבען זיי זיך בעדעקט מיט בליהעכץ, שפּעטער מיט גרינע-גרינע פּירות וואָס האָבען געקוואָלען, מיט זאַפט זיך אָנגעגאָסען און אין גאָלד זיך ליכטיג בעקליידט. ארום אן אפּעלסינען־בוים געהט מען ארום ווי ארום א בת־יחידה, ווי ארום א יונגער קינפּעטאָרין. ס'ציהען זיך אוועק אויף צעהנדליגער מיילען שורות, שורות אפּעלסינען־בוימער, אין הויך פון א מענשען, מיט גרויסע, געדיכטע, גע-

קרייזעלטע קעפ — גרינע בלעטערדיגע לאָקען. אין די לאָקען זיינען געדיכט גאָלדענע פּאָמעראַנצען איינגעפלאָכטען. יעדער בוימעלע איז אין צייט ארומגעצופּט געוואָרען, די ערד אונטער איהם ארומגעגראָבען און ווייך צוגראָבען; יעדען ווילדען גרעזעלע ביים צופּוסענס פון בוימעלע אויסגעריסען. און ווינטער, כאָטש קאליפאָרניא, דאָך טרעפט אמאָל א לייכט פרעסטעלע, און אמאָל א קאַלטער, קאַלטער ווינט און די בוימעלעך, וואָס האלטען פּונקט אין רעכטען גרינען, קענען זיך חלילה פערקיהלען — מאכט מען, אז זיי זאָל ווארעם זיין: אונטער יעדען בוימעלע א קעראָסין-אויוועלע, וואָס דורך נעכט וואכט מען איבער דעם ס'זאָל ניט אויסגעהן; און אזוי דערהאלט מען דעם גאָרטען ביים לעבען.

און וואָס וואקסט דען דאָ ניט, אז מען בעמיהט זיך, און, אז מען האָט אָנגעטראָפען אויף א גוט שטיקעל ערד? עפּעל, בארנעס פלוימען, קאָרען, ווייץ, גערשטען, איילבערטען און פייגען, האָבער, מערען און בוריקעס — אָבער קיין שום געגענד שמעקט ניט אזוי זיס ווי די אפּעלסינען געגענדען, ציטרינען און אתרוגים-גערטנער. זייער פיינער ריח רייסט זיך ארויס איבער די גרעניצען פון זייער ממשלה, טראָגט זיך ארויס צום דורכפאָהרער אדער דורכגעהער מיט דעם ברייטען וועג.

אויף דעם שטאַט קאליפאָרניא ליגט עשירות אויסגעגאָסען. אויף די מענשען, פעלדער — רחבות, זאטקייט; און אויף דעם שטאָטישען מענשען זעהט זיך ניט אָן די זאָרג וואָס קוקט ארויס פון אונזערען א מענשען אין דער א י ס ט. אויך דאָ איז דער עולם שטארק אינטערנאציאָנאל. אין די גרעסערע שטעט פיעלפאַכיג. דאָ טרעפט מען דעם כינעזער נאָך מיט זיין לאנגען צאָפּ און די רוסישע מ אָ ל אָ ק א נ ע ס אין זייערע לאנגע בערד. אפשר דער איינציגער פּלאץ אין די פעראייניגטע שטאטען, וואו מען רייסט ניט דעם כינעזער פאר זיין לאנגען צאָפּ און מען לאָזט דעם מאלאקאנער צורוה זיין לאנגע באָרד.

די צוויי גרעסטע שטעט אין קאליפאָרניא, סאן פראנציסקא

און לאָס אנדזשעלאָס, כאָטש אינגאַנצען ביי א צוועלף שעה רייזע איינס פון אנדערען, דאָך זיינען זיי אזוי פערשיידען איינס פון אנדערען מיט זייער כאראַקטער און אויסזעהען. סאַן פראַנציסקאָ זעהט אויס ווי איין גרויסער אינטערנאַציאָנאַל-האָטעל, וואו מענשען פון דער גאַנצער וועלט קומען בלויז אויף איין נאַכט איבערצונעכטיגען; און לאָס אנדזשעלעס — א שעהנע דירה פון א רייכען פעטער, מיט סעדער, מיט גערטנער, מיט בלומען און מיט א סך מילכיגס. ארום סאַן פראַנציסקאָ קלינגט נאָך מיט דעם קלאַנג פון גאָלד און ארום לאָס אנדזשעלאָס שמעקט מיט בליהעכץ, גליהט דער קאַליפאָרניער מאַן און עס רויטלען זיך זשיראַניען אַהן א שיעור ביי די ווענט פון די הייזער...

אבער דאָ אין דעם פרוכטבארען פאָס לאַנד, וואָס ביי מערב־ראַנד פון לאַנד, וואַקסט אויסער פרוכט און ברויט נאָך א זאַך, א זעהר ניט אנגענעהמע זאַך — עס וואַקסט א דאגה פאַר די קינדער פון לאַנד, וואָס קענען זיך ניט בעפרייען פון ראַסען־האַס.

אז מ'שטעהט ביים ברעג פון ש ט י ל ע ן י ם קוקענדיג ווי די כוואַליעס קומען אָן צום ברעג און וואַשען דעם זאַמד פון ברעג, טראַכט זיך, אז אָט אזוי פונקט רוישען די כוואַליעס דאָרט אויף יענער זייט ים, ביי די ברעגעס פון ווייטען מזרח וואו ס'וואוי־נען קינדער פון דער ג ע ל ע ר ראַסע; וואָס ווערען דאָ אין לאַנד פרעמדלעך בעהאַנדעלט און, וואָס דאָ אין קאַליפאָרניא ספּע־ציעל, וויל מען זיי, די קינדער פון דער ערד דערווייטערען. פילסט ווי איבער'ן אויבערפלאַך פון וואַסער וואָס שפּרייט זיך צווישען די ביידע וועלט־טיילען, שוועבט דער גייסט פון קנאה, שנאה און אפשר דער גייסט — פון קריעג.

ווען ניט די יאַפּאַנעזער, וואָלט דאָך קאַליפאָרניא געוויס ניט האָבען דעם פרוכטבארען אויסזעהען; וואָלט קאַליפאָרניא געוויס אזוינע שעהנע פּירות ניט ארויסגעגעבען. זיי האָבען דעם וועג גע־וויזען ווי זיך מיט דער היגער ערד צו בעגעהן. און ביי היינטיגע צייטען טאָרען זיי דאָ קיין ערד ניט קויפען. ס'איז ווערט צו דער־

צעהלען, אז מיט פינף-און-זעכציג יאהר צוריק זיינען די פעראייניגטע שטאטען געווען די, וואס האבען מיט זייערע קריעגס־שיפען געצוואונגען יאפאן, אז זי זאל עפענען די טויערען פון לאנד פאר פרעמדע און זייערע סחורות, וואס ביז יענער צייט איז האלאנד געווען די איינציגע מלוכה וואס האט געהאט די זכיה צו בעטרעטען יענע ברעגעס. אמעריקא האט אויסגעפיהרט. און אמערקא איז אפשר שולדיג וואס מען האט דעם שד פון זאק ארויסגעלאזען; וואס יאפאן איז אזוי אייראפעאיש-מלחמה־פעהיג געווארען, און וואס יאפאן האט אזעלכע נישטיגע, ביליגע סחורות אנגעהויבען צו פאבריציערען פאר דער וועלט. און דוקא געגען יאפאן און כינא האט מען דא אזעלכע אויסנאם-געזעצען.

די כינעזער האבען זיך נאך ניט אויסגעשוכעט פון שלאף, דער ביקס פאלט נאך אראב פון אקסעל, אבער דער יאפאנעזער...

כ'וויים ניט אויב אין קאליפארניא וואלט מען האבען אזוי פיעל מאלינעס, זיסע מערעלעך און שווארצע יאגדעס, רויזען, כריזאנטעמען, קרויט און פאמעדארען ווען ניט יענע יאפאנעזער, וואס זיינען אהער געקומען נאך נאר אמאל — גאלד זוכען. און וואס איצטער — בעלי בתים אויף דער ערד קענען זיי דא ניט ווערען. די כינעזער אין די ווייכע פאנטאפעל, וואס וואשען גרעט און שווייגען — געהען פערביי איך און הויבען צו מאל די אויגען ניט אויף אויף איך א בליק צוגעבען.

דער יאפאנעזער שווייגט אויך, אבער ער טוט שוין אמאל אויף איך א קוק, שענקט איך א בליק.

אט דער יאפאנעזער, עלעגאנט געקליידט, זיינע שווארצע דיקע האר פערקעמט מיט א שרונט אן דער זייט און מיט פאמאדע אנגעשמירט, אז דער שרונט זאל זיך האלטען און, אז זיינע שמאלע, קרומע אויגעלעך קוקען איך אן לויפט איך א פרעסטעלע דורך דורך די ביינער:

— אך, דו נארישער יענקי! מיט וואס האלסטו זיך אזוי

גרויס? קענסטו אונזערע קריעגס-שיפען אונזער ארמעע? זעהסטו ווי מיר נארען דיך אב פון קאפ ביז די פיס פערקויפענדיג אונזערע ביליגע פארצעלייען וואס זיינען ערגעץ אין א פערוואָרפען ווינקעל ביי דיר אין לאנד געמאכט געוואָרען און דו, שוטה, ווייסט אפילו ניט פון דעם...

אָט די אלע יאפּאנעזער דאָ ביים ברעג ים מיט זייערע לאָטאָרייעס און מיטלען ווי אזוי צו מאכען מענשען עפּענען די קעשענעס און ארויסנעהמען זייערע סענטען, וואו מען קען געווינען א פושקע קענדי, שאָקאָלאדלעך, צאצקעס, ליאלקעס, שטיינדלעך און ביינדלעך — יאפּאנעזישע און כינעזישע אלע קונסט ווערק נאָר וואָס פון פורעם ארויס — ס'איז צו שטעהן פון וויטען און זעהען ווי דער יאפּאנעזער מיט זיין קנאקעדיגען ענגליש בעהאנדעלט דעם אמעריקאנער — ווי קליינע, נארישע צולאָזענע קינדער, וואָס האָבען פון דער מאמען בעקומען קליין-געלט אויסצוגעבען:

— בלויז צעהן סענט, א ציה טאָן, אָט דעם שנירעלע, ועסטו געווינען א גאנצע שאכטעל קענדי, אָט אזא פושקע קענדי וועסטו געווינען! — שרייט א שנעק א יאפּאנעזער צו א שווערען, צופריעדענעם יענקי, וואָס איז אתהער געקומען הנאה האָבען פון ים.

דער יענקי ציהט דעם שטריקעל און פערשפּיעלט.

— ציה נאָך אמאָל. צום צווייטען מאָל איז מזל'דיגער.

דער יענקי ציהט צום צווייטען מאָל און — פערשפּיעלט.

דאָ ביים ברעג ים איז די שפּיעל א קליינע, ניט קיין געפעהרליכע. דער יענקי וויל א קעסטעל שאָקאָלאדלעך צו פערזוכען דעם לעבען און דער יאפּאנעזער — צעהן סענט.

אָבער ערגעץ ווייט, אויף יענער זייט ים, האָט דער דראָבנער יאפּאנעזער א פּאָטערלאנד, האָט מיניסטאָרען, שטאטסלייט; האָט אויך א מיקאדא, און דאָ אין וואשינגטאָן זיצט א שטעל-פערטרעטער פון יענעם לאנד. און שוין לאנג ווי זיין פאָטער־לאנד דינגט זיך מיט אונזערע פיהרער דאָ אין לאנד, וואָס זיצען אין וואשינגטאָן. מען דינגט זיך לאנג און ערנסט. ניט איבער צעהן סענט

און א קעסטעל שאָקאָלאַדלעך איז דער סכסוך נאָר איבער דעם וואָס אין קאליפאָרניא וואקסען מאלינעס און עס בליהען כריזאנטעמען צוליעב דעם זכות פון יאפאנעזער, און ער, דער יאפאנעזער, קען קיין בעל־הבית ניט ווערען איבער זיין גאָרטען... און די נאַאיווע, אונשולדיגע קינדער פון לאנד דא, גלויבען און האָבען מורא, אז יאַפאן מיט פינף־און־זעכציג יאָהר צוריק... מען האָט מורא, און די שנאה וואקסט און דער תהום וואקסט צווישען דער געלער און ווייסער ראסע...

אבער דער ראסען־האס איז ניט אימשטאנד צו פערטיליגען דעם שעהנעם ריח וואָס טראָגט זיך פון די אפעלסינען־גערטנער, קען ניט פערדארבען דעם גוטען געשמאק וואָס די היגע פירות האָבען, קען ניט אויסלעשען די זונען שטראהלען וואָס גיסען זיך דאָ איבער דער געגענד; קען ניט אָבשטעלען די כוואַליעס וואָס קומען וואשען די ברעגעס פון דער גאָלדענער וועסט...

א וועלט אויסשטעלונג
(יוני 1915)

סאן פראנציסקא —

ניט לאנג דורכגעמאכט ערד־ציטערניש. ס'בעסטע דערצעהלט מען, איז חרוב געוואָרען.

אבער א שטאָט — ווי א לעבעדיגע בעשעפעניש; ווערט פערוואונדעט, די וואונדען פערהיילען זיך, וואו ניט וואו א צייכען און מעהר גאָר ניט. אפשר זיינען אביסעל ענגאַאיסטען אנטלאָפען געוואָרען נאָכ'ן אומגליק —

— ווער ווייסט פון זיי? די שטאָט איז ווידער אויפגעבויט!

וואו ניט וואו, צווישען צוויי מאסיווע הייזער א פלאץ לעדיג... א אָפענער געמויערטער קעלער און פון קעלער וואקסען הויכע